YUNAN KİMLİĞİNİN EDEBİ İNŞASI: AYDINLANMA VE ORYANTALİZM ARASINDA*

Bilal SARİ MACHMOUT**

ÖZET

Bu makalede 19. yüzyıl Yunan ulusal kimliğinin edebi temsiller üzerinden nasıl inşa edildiği, hem Batı'nın şarkiyatçı düşünceleri hem de Yunan aydınlarının self-oryantalist söylemleri kontekstinde incelenmektedir. Korais, Solomos, Kalvos ve Kairis gibi Yunan Aydınlarının metinleri üzerinde yürütülen söylem analizi, Osmanlı tebaası Rumların irrasyonellik, kölelik ve barbarlıkla; Batı'nın ise akıl, özgürlük ve ilerleme simgesi olarak kurgulandığını ortaya koymaktadır. Said'in oryantalizm ve Makdisi'nin self-oryantalizm kavramları, bu temsil stratejilerinin hem dışsal tahakkümü hem de içsel dönüşüm projelerini meşrulaştırma işlevini açıklamaktadır. Anderson'ın "hayalî cemaatler", Althusser'in ideolojik aygıtlar ve Balibar'ın homo nationalis teorileri, ulus kimliğinin kültürel ve ideolojik boyutlarını kuramsal düzeyde desteklemektedir. Çalışma, Yunan Aydınlanması'nın ulus inşasında ötekileştirme ve kendini dönüştürme arasındaki ikili dinamiği göstererek milliyetçi söylemin Osmanlı Rumları üzerindeki oryantalist anlayışını gözler önüne sermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yunan ulusçuluğu, Yunan Aydınlanması, kimlik, modernizm, oryantalizm*

The Literary Construction of Greek Identity: Between Enlightenment and Orientalism

ABSTRACT

This article examines how nineteenth-century Greek national identity was discursively constructed through literary representations, within the framework of both Western Orientalist discourses and self-orientalist narratives developed by Greek intellectuals. A close reading of texts by Korais, Solomos, Kalvos, and Kairis reveals that Ottoman-subject Greeks were portrayed as irrational, enslaved, and barbaric, while the West was idealized as the locus of reason, progress, and liberty. Drawing on Said's theory of Orientalism and Makdisi's concept of internal Orientalism, the study explores how literary strategies legitimized both external domination and internal transformation. The theoretical foundation includes Anderson's "imagined communities," Althusser's ideological apparatuses, and Balibar's notion of homo nationalis, which elucidate the cultural and ideological dimensions of nation-building. By tracing the dual dynamic of othering and reform, the article highlights how nationalist discourse imposed orientalist frameworks on Ottoman Greeks, positioning the Greek Enlightenment as a hegemonic project of identity reconstruction.

Key Words: *Greek nationalism, Greek enlightenment, identity, modernism, orientalism*

* Bu makale, yazarın Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalında hazırlamakta olduğu *Modern Yunan Kimliğinin Sosyolojik İnşası: Oryantalizm ve Uluslaşma* adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Bursa / TÜRKİYE, sm.bilal@hotmail.com

Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf / Cite as: Sari Machmout, B. (2026). Yunan kimliğinin edebi inşası: Aydınlanma ve oryantalizm arasında. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *27*(50), 363-380. https://dx.doi.org/10.21550/sosbilder.1742709

Gönderim Tarihi / Sending Date: 15 Temmuz / July 2025
Kabul Tarihi / Acceptance Date: 21 Eylül / September 2025

Giriş

Modern Yunan ulusal kimliğinin inşa süreci, yalnızca siyasal ve tarihsel gelişmelere dayanmamış, aynı zamanda edebî temsiller aracılığıyla söylemsel olarak kurulmuş, dışlayıcı ve içerici stratejilerle güçlendirilmiştir. Dolayısıyla Yunan ulus kimliği, sadece geçmişe yönelişin nostaljik bir yüceltisi olarak değil, aynı zamanda Batı medeniyeti etrafında şekillenen ideolojik bir yeniden inşa projesi olarak şekillenmiştir. Bu çalışmada, ulus kimliğinin ideolojik ve kültürel inşa süreci oryantalizm perspektifinden ele alınarak hem Avrupa merkezli söylemlerin Yunan toplumunu nasıl tanımladığı hem de Yunan aydınlarının kendi halklarına yönelttikleri self-oryantalist yaklaşımlar tartışılmaktadır.

Makale, öncelikle kimlik ve oryantalizm kuramlarını tartışmakta, ardından Korais, Solomos, Kalvos ve Kairis gibi seçili Yunan edebî figürlerin söylemleri üzerinden ulusal kimliğin inşa sürecini analiz etmektedir. Ulusal kimlik sabit ve doğal bir aidiyet biçimi olarak değil, modernleşme süreciyle birlikte söylemsel ve ideolojik olarak inşa edilen bir yapı olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda Bauman'ın kimlik kuramı, bireyin modern toplumda kimliğini nasıl müzakere ettiğini açıklarken; Althusser'in ideoloji kuramı, bu kimliğin nasıl toplumsal aygıtlar aracılığıyla bireylere dayatıldığını ortaya koyar. Balibar ise ulus-devletin bu ideolojik süreci nasıl kurumsallaştırdığını göstererek, kimliğin siyasal tahakkümle ilişkisini açığa çıkarır. Bu üç kuram, birlikte ele alındığında ulusal kimliğin edebî ve kültürel temsillerle nasıl üretildiğini anlamak için bütüncül bir kuramsal zemin sunar.

Çalışmanın odak noktasını oluşturan edebî figürler ve eserleri, Yunan Aydınlanması sürecinde kimlik tartışmalarında belirleyici olmaları, Avrupa'daki filhelen akımla ilişkileri, Osmanlı tebaası Rum kimliğine dair temsilleri ve günümüzde dahi güncelliklerini korumaları nedeniyle seçilmiştir. Ayrıca önemli Filhelenler olarak nitelendirilen Lord Byron ve François-René de Chateaubriand (Özsüer, 2016: 325) gibi Avrupalı entelektüellerin modern Yunan halkına yönelik bakış açıları değerlendirilerek, dışsal söylemlerin self-oryantalizmi nasıl beslediği incelenecektir. Adı geçen her iki figür, Yunan kimliğinin dışsal temsiller aracılığıyla nasıl idealize edildiğini ve bu temsillerin Yunan aydınları tarafından nasıl içselleştirildiğini anlamak açısından önemli örnekler oluşturmaktadır. Bu bağlamda Said'in oryantalizm kuramı ve Makdisi'nin self-oryantalizm kavramsallaştırması, Yunan edebî söyleminin hem Batı'nın tahakkümcü söylemlerinden beslendiğini hem de kendi içsel dönüşüm projesini bu söylemlere dayanarak meşrulaştırdığını ortaya koymaktadır.

Oryantalizm eksenli çalışmalarda, temel çözümleme yöntemlerinden biri olarak söylem analizi öne çıkmaktadır (Loomba, 2000: 78-92). Söylem analizi, edebî metinlerin yalnızca biçimsel özelliklerini değil, aynı zamanda onları şekillendiren tarihsel, kültürel ve ideolojik bağlamları da dikkate alarak çok katmanlı bir çözümleme imkânı sunar. Bu nedenle bu çalışmada, söylem analizi yöntemi temel alınarak 19. yüzyıl Yunan edebiyatında ulusal kimliğin inşa süreci incelenmektedir. Söylem analizleri, eserlerin Yunanca orijinalleri üzerinden gerçekleştirilmiş olup, bu tercih hem metinlerin anlam derinliğini korumak hem de kaynak dilin sunduğu nüansları yakalayabilmek amacıyla yapılmıştır.

Makalede şu temel sorulara yanıt aranmaktadır: 19. yüzyıl Yunan ulusal kimliği, edebî temsiller aracılığıyla Batı'nın oryantalist söylemleri ve Yunan aydınlarının self-oryantalist yaklaşımları arasında nasıl inşa edilmiştir? Bu süreçte, Osmanlı tebaası Rumlar ve Batı'nın kurgulanışı ne gibi söylemsel stratejilerle gerçekleşmiştir? Bu çalışma, Yunan ulusal kimliğinin inşasının, yalnızca Batı'nın ötekileştirici oryantalist söylemlerini içselleştirmekle kalmayıp, aynı zamanda Yunan aydınlarının kendi halklarına yönelik self-oryantalist yaklaşımlar geliştirerek, Osmanlı Rumlarını "geri kalmış" ve "dönüştürülmesi gereken" bir topluluk olarak kurgulayan karmaşık bir süreç olduğunu savunmaktadır.

1. Modern Ulusal Kimliğin Edebî ve İdeolojik İnşası

Kimlik, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde tartışılabilen çok katmanlı bir olgu olsa da, bu makale özellikle kimliğin sosyolojik ve ideolojik boyutuna odaklanmaktadır. Sosyolojik kuramlar incelendiğinde, ulus kimliği doğuştan gelen bir aidiyet olmadığı, belirli tarihsel bağlamlar içerisinde şekillenen, söylemsel araçlarla üretilen ve ideolojik olarak dayatılan bir yapı olarak görülebileceği anlaşılmaktadır. Ulus kimliğinin toplumsallaşması, yalnızca yasal ve kurumsal mekanizmalarla değil, aynı zamanda kültürel ve edebî üretim yoluyla da gerçekleştirilebilmektedir. Aşağıda incelenen Bauman, Althusser ve Balibar'ın teorileri, ulusal kimliğin bireyler üzerindeki ideolojik etkilerini ve bu kimliğin nasıl toplumsallaştırıldığını açıklamak üzere seçilmiştir. Bu üç yaklaşım birlikte ele alındığında, ulusal kimliğin edebî temsiller yoluyla nasıl ideolojik olarak üretildiği daha net biçimde anlaşılır.

Bauman'ın (2001: 112) kimlik kuramı, bu çalışmada ele alınan edebî ve oryantalist temsillerin, bireysel ve kolektif kimliklerin nasıl kurulduğunu anlamak için temel bir kuramsal arka plan sağlar. Modern toplumlarda bireyler aidiyet hissinden yoksun kaldıkça, kimliklerini sorgulama ve yeniden şekillendirme eğilimi gösterir. Bu anlamda kimlik, toplumsal etkileşimler doğrultusunda sürekli yeniden biçimlendirdiği bir projedir. Bauman'a göre (2017: 19-20) çağdaş dünyada kimlikler, bireylerin doğuştan içinde bulunduğu "kader cemaatleri"nin etkisinden çıkmış, değişen fikirler ve ilkeler etrafında şekillenen çeşitli "cemaatler" aracılığıyla oluşmaya başlamıştır. Birey, bu cemaatlere dahil oldukça kimliğini dönüştürür, müzakere eder ve yeniden üretir. Bu yaklaşım, modern ulus kimliklerinin daimi ve değişmez aidiyetler değil, kültürel ve ideolojik koşullar altında inşa edilen kurgular olduğunu ortaya koyar.

Geçmiş cemaat toplumlarında kimlik, bireyin toplumsal konumunu doğrudan belirleyen ve sorgulamaya gerek duyulmayan doğal bir aidiyet biçimi olarak kabul edilmekteydi. Komşuluk ilişkileri gibi yerel bağlar, doğumdan ölüme kadar bireyin yaşamını anlamlandıran sabit bir çerçeve sunuyordu. Ancak modernleşme ile birlikte yerel cemaatlerin çözülmesi, kimliği açık bir yanıt olmaktan çıkarıp bireylerin sürekli müzakere ettiği bir projeye dönüştürdü (Bauman 2017: 28). Bauman (2017: 30), bu toplumsal belirsizlik karşısında bireyin kimliğini ideolojik bir kurgu olarak geliştirdiğini belirtir. Bu kurgu, bireyin yaşam dünyasına dışarıdan dayatılır; özellikle ulus-devletin örgütlenme mantığı içinde sürekli biçimde yeniden üretilir. Dolayısıyla ulusal kimlik, insanlığın tarihsel deneyiminin doğal bir uzantısı değil; modern devletlerin vatandaşları üzerinde oluşturduğu ideolojik bir inşa sürecidir. Bauman'ın (2011: 261) vurguladığı üzere, ulus-devletlerin kuruluşu meşru bir uzlaşının değil, seçkin etnisitelerin ötekileştirilmiş cemaatler üzerinde kurduğu bir tahakküm biçiminin ürünüdür. Bu nedenle ulusal kimlik, demokratik aidiyet olmaktan çok, kültürel ve siyasal bir baskı düzeninin ideolojik sonucudur. Yerel aidiyetlerin geçmişte taşıdığı doğallık, modern ulus-devlette yerini sistematik bir kimlik üretim sürecine bırakmıştır.

İdeolojilerin kimlik üzerindeki etkilerini açıklayan Althusser'e göre devlet, bireyleri belirli kimlik kalıplarına yönlendirmek için baskı aygıtlarını kullanır. Eğitim sistemi, medya, aile ve din gibi kurumlar bireyleri belirli düşünme biçimlerine yönlendirerek toplumsal düzenin sürekliliğini sağlar. Bu süreçte bireyler, kendilerini "özgürce" seçtiklerini düşündükleri kimliklere bürünürken, aslında ideolojik bir altyapı tarafından şekillendirilmiş bir düzenin içine hapsolurlar (Sucu, 2013: 34). Althusser'e (2003: 58) göre ideolojiler, çeşitli taşıyıcılar aracılığıyla bireylere iletilir ve içinde bulunulan döneme göre değişerek nesilden nesile aktarılırlar. Bu taşıyıcılar arasında dini törenler, toplantılar, kitle iletişim araçları (kitaplar, gazeteler, filmler, televizyon programları, radyolar vb.) bulunur. Gelenekler, görenekler, din, kitle iletişim araçları ve diğer toplumsal alışkanlıklar var olduğu sürece, ideolojiler de varlığını sürdürür. Bu perspektiften bakıldığında, ulus kimliği edebî temsil, geleneksel anlatılar ve

tarihsel tasvirler yoluyla meşrulaştırılan bir hegemonya biçimi olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla Althusser'in teorisi, ulus kimliğiyle ilgili edebî ve kültürel pratiklerin arkasındaki ideolojik mekanizmaları açığa çıkarmada temel bir kuramsal araç sunmaktadır.

Modern ulus-devletler, belirli coğrafi sınırlar içinde yaşayan bireylere ortak bir kültür ve kimlik dayatarak, toplumsal homojenliği kurumsal mekanizmalar aracılığıyla sağlamaya çalışır. Bu sürecin başarısı, Etienne Balibar'ın (2007: 115) ifadesiyle, ancak bireyin doğumdan ölüme kadar gündelik pratikler ve ideolojik aygıtlar ağı içinde "homo nationalis" -aynı zamanda homo economicus, politicus ve religious- olarak yapılandırılmasıyla mümkündür. Ancak ulus kimliğinin bu şekilde toplumsallaştırılması, gönüllü cemaat ilişkilerinden farklı olarak, otoriter ve totaliter bir karakter kazanır. Devlet, farklı etnik, kültürel ve toplumsal özelliklere sahip bireyleri homojenleştirmek için ideolojik aygıtların yanı sıra baskı mekanizmalarını da devreye sokar. Böylece ulusal kimlik, demokratik çoğulculuğu değil; ideolojik biçimde düzenlenmiş tekil bir kimlik formunu önceler.

2. Ulus'un Kültürel İnşası: Edebî Temsiller Yoluyla Kimlik Üretimi

Ulusçuluk düşüncesi, yalnızca siyasal bir yönetim biçimi değil, aynı zamanda kültürel üretim süreciyle biçimlenen bir sosyal yapı türüdür. Özellikle 18. yüzyıl sonlarında yaşanan tarihsel olayların etkisiyle ortaya çıkan ulus kavramı, zaman içinde farklı coğrafyalara adapte edilmiş ve siyasal ideolojiler tarafından dönüştürülerek yeniden üretilmiştir. Ulus kimliğinin bugünkü duygusal meşruiyetine ulaşmasında edebî temsilin işlevi, bireyin aidiyet hissini besleyen anlatılarla yakından ilişkilidir. Bu başlık altında, ulus kimliğinin tarihsel ve söylemsel olarak nasıl üretildiği ve bu üretimin edebî metinler aracılığıyla nasıl içselleştirildiğini incelenecektir.

Edebî metinler, ortak bir dil ve anlatı oluşturarak bireyler arasında kolektif bir aidiyet hissi yaratmakta etkili araçlardır. Ulus, böylece politik bir birim olmakla kalmayıp, zaman ve mekânı ortaklaşa deneyimleyen bireylerin katıldığı edebî bir tahayyül alanı hâline gelir. Bu çerçevede ulus kimliği, tarihsel süreklilik yanılsaması yaratacak şekilde anlatılarla örülür; bireyler geçmişten geleceğe uzanan bir aidiyet zincirinin halkası olarak konumlandırılır. Bu konuya açıklık getiren Benedict Anderson'un kuramı, ulusal kimliğin edebî temsiller yoluyla inşa edildiğini ve bu kimliğin hayal gücünün ürünü olduğunu ortaya koyar. Anderson'un (1995: 20) "hayalî cemaat" kavramı, ulusun üyeleri birbirini tanımıyor olsa da ortak anlatılar ve metinler üzerinden bir topluluk bilinci geliştirebildiklerini gösterir. Bu yaklaşım, Yunan aydınlanmacı metinlerinde ulusal kimlik söyleminin nasıl kurulduğunu anlamak açısından merkezi bir teorik zemin sağlamaktadır.

Batı Avrupa açısından 18. yüzyıl yalnızca milliyetçiliğin ortaya çıktığı bir dönem değil, aynı zamanda dinsel düşüncenin etkisini kaybettiği bir zihinsel dönüşüm çağıdır. Aydınlanma ile birlikte akılcılık yükselirken, geleneksel dini inançların yatıştırıcı etkisi gerilemiş, bireylerin kader anlayışı belirsizlik ve rastlantı ile karşı karşıya kalmıştır. Benedict Anderson'a (1995: 25) göre bu boşluğu dolduracak yeni bir anlam çerçevesine ihtiyaç doğmuştur ve ulus kavramı bu işlevi yerine getirmede olağanüstü elverişli bir yapı sunmuştur. Ulus-devlet, kendisini tarihsel bir ürün olarak tanımlasa da, temsil ettiği ulusun ezeli bir geçmişe sahip olduğuna ve sınırsız bir geleceğe doğru kesintisiz biçimde ilerlediğine dair bir anlatı kurgular. Bu anlatı, kolektif tahayyül yoluyla topluluk bilinci yaratır ve bireylere tarihsel bir sürekliliğin parçası oldukları hissini kazandırır.

Sonuç olarak, ulus kimliği edebî anlatılar üzerinden kurgulanarak sekülerleşen dünyada anlam ve aidiyet üreten bir mekanizma hâline getirilebilmektedir. Anderson'un "hayalî cemaat" kuramı, birinci bölümde ele alınan Bauman, Althusser ve Balibar'ın kimlik inşası yaklaşımlarıyla birlikte değerlendirildiğinde, ulus kimliğinin hem siyasal hem de kültürel

düzeyde nasıl üretildiği hakkında ortaya temel bir açıklama konmaktadır. Ancak ulus kimliğinin edebî temsillerle kurulması kadar, bu temsillerin kimliği "ötekilik" üzerinden nasıl tanımladığı da önemlidir. Bu dışlayıcı kurgunun edebî metinlerdeki izleri, bir sonraki bölümde ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

3. Oryantalizm ve Kimliğin Ötekilik Üzerinden İnşası

Edebî metinler, yalnızca ortak bir ulusal kimlik bilinci kurmakla kalmaz; aynı zamanda bu kimliğin dışına yerleştirilen toplulukları da tanımlar ve konumlandırır. Ulusal söylemler, içerde birlik sağlamak için dışlayıcı temsillere ihtiyaç duyar. 18. yüzyıl Aydınlanmacı düşünürleri, kendi fikir ve değerleri doğrultusunda şekillenen kültürleri ilerici ve üstün olarak konumlandırırken; geleneksel yapılarını koruyan toplumları geri kalmış, durağan ve dönüşmesi gereken ötekiler olarak tanımlamışlardır. Bu ayrım, Edward Said'in oryantalizm kuramında vurguladığı gibi, Batı'nın Doğu'ya dair kurduğu tahakkümcü temsil biçimlerinin ideolojik temelini oluşturur. Dolayısıyla edebî metinler, hem kimliğin içerideki bağlarını kuvvetlendiren hem de dışarıdaki "ötekini" tanımlayan söylemsel araçlar olarak işlev görür.

Edward Said'e (1998: 45) göre sömürgecilik yalnızca askerî müdahaleler yoluyla değil, aynı zamanda ideolojik ve söylemsel araçlar vasıtasıyla sürdürülen bir iktidar biçimidir. Batı'nın Doğu üzerindeki hâkimiyetini kalıcı kılabilmesi, zorlayıcı güçlerin yanında, düşünsel bir altyapının da kurulmasına bağlıdır. Bu anlamda oryantalizm, Batılı entelektüellerin Doğu'ya dair yürüttükleri araştırmalar üzerinden kurulan kurgusal temsil sistemidir; söz konusu temsil, Batı'nın egemenliğini yalnızca doğal değil, aynı zamanda gerekli ve kaçınılmaz bir durum olarak sunar. Oryantalist söylem, Doğu'yu durağan, irrasyonel ve dönüşmesi gereken bir alan olarak tanımlarken; Batı'nın ilerici ve düzen kurucu konumunu ideolojik olarak pekiştirir. Bu noktada oryantalizmin emperyalizm ideolojisiyle ilişkisi göze çarpmaktadır. Şark araştırmaları, Batı'nın kendi indinde Doğu'daki egemenliğini olağanlaştırmış, hatta zaruri bir durummuş gibi algılanmasına zemin hazırlamıştır.

İdeolojiler, kendilerini meşrulaştırabilmek için genellikle belirli tarihsel ve kültürel bağlamlara ait olan değerleri evrensel normlar olarak sunma eğilimindedir. Başka bir deyişle ideolojiler, gerçekte belli bir zamana ve mekâna özgü düşünce biçimlerini, bütün insanlığa ait mutlak doğrularmış gibi yansıtır. Böylelikle ideoloji, sınırlı bir çıkarı küresel bir gereklilik biçiminde sunar (Eagleton, 1996: 90). Bu süreçte farklılıklar anormalleştirilir, dışlanır ve baskılanır. Liderlik pozisyonundaki gruplar, kendi çıkarlarını toplumun genel çıkarlarıyla özdeşleştiren bir söylem kurar. Bu söylem, eğitim kurumları, dini yapılar ve medya gibi ideolojik aygıtlar aracılığıyla toplum içine nüfuz eder. Zamanla bu fikirler yalnızca dolaşımda olmakla kalmaz; toplumsal alışkanlıklar ve kültürel normlar hâline gelerek "doğallaşır". Bu doğal görünüm, yönetici söylemin görünmez hâle gelmesini sağlar ve rıza üretiminin temelini oluşturur (Eagleton, 1996: 167).

Said'e göre (2016:13) Doğu hakkında üretilen bilgi, yalnızca nötr bir bilgi alanı değil; aynı zamanda iktidar ilişkileri tarafından biçimlendirilmiş söylemsel bir yapıdır. Said, özellikle 18. yüzyıl sonlarında kurumsallaşmaya başlayan oryantalizmi, Doğu'nun Batı tarafından yeniden tanımlanması ve dönüştürülmesi süreci olarak ele alır. Bu temsil biçimi, Doğu'yu tanımlamakla kalmaz; onu yeniden yaratır, sabit imgelerle biçimlendirir ve Batı'nın kültürel ve siyasal üstünlüğünü pekiştiren bir egemenlik aracına dönüşür. Doğu'ya dair bilgi üretimi, güç ilişkilerinin hizmetinde şekillenmiş bir epistemolojik tahakküm olduğu için, Said bu söylemi ideolojik bir yeniden üretim süreci olarak değerlendirir. Edward Said'e (2016: 50) göre Batı'nın Doğu'ya ilişkin bilgi üretimi, yalnızca gözlem ve analiz temelinde gerçekleşen tarafsız bir entelektüel faaliyet değildir; bilakis güç ilişkilerinden beslenen ve bu ilişkileri yeniden üreten söylemsel bir süreçtir. Bu çerçevede oryantalizm, yalnızca Doğu hakkında bilgi toplamakla

kalmaz; aynı zamanda bu bilgiyi Batı'nın çıkarları doğrultusunda biçimlendirerek Şark'ı ve Şarklı'yı söylem düzeyinde yeniden yaratır. Batı, bu temsil sistemleri aracılığıyla Doğu üzerindeki hâkimiyetini hem meşrulaştırır hem de kendisine "ıslah edici" bir rol biçer. Böylece bilgi, yalnızca yorumlayıcı değil, aynı zamanda dönüştürücü bir iktidar biçimine evrilir; temsil edilenin değil, temsil edenin ihtiyaçlarına hizmet eden bir araç hâline gelir. Böylece Doğu yalnızca coğrafi bir komşu olmaktan çıkar ve medeniyetin aynı zamanda hem kaynağı hem karşıtı, hem rakibi hem de sömürge alanına dönüşür (Said, 2016: 11). Bu anlamda Doğu, Batı'nın kendini tanımlayabilmesi için dışlanan ama aynı zamanda ihtiyaç duyulan bir referans alanına dönüşmüştür. Bu dönüşüm, Batı'nın medeniyet iddiasını pekiştirirken, Doğu'yu kültürel olarak geride ve siyasal olarak boyun eğdirilmesi gereken bir "öteki" hâline getirmektedir.

Batı, kendi kimliğini üretme sürecinde yalnızca içsel niteliklerle değil; dışsal bir "öteki"nin kurgusuyla da hareket etmiştir. Bu karşıtlık, zaman içinde sabit imgelerle pekiştirilerek Doğu'nun özgün varlığı dönüştürülmüş, Batı'nın ihtiyaçlarına göre ideolojik bir "Şarklılık" tasarımı oluşturulmuştur (Said, 2016: 15). Başka bir deyişle, Batı'nın kimlik üretim süreci, yalnızca içsel niteliklerin öne çıkarılmasıyla değil, aynı zamanda dışsal olumsuzlukların belirli bir "öteki"ye atfedilmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla Avrupa söyleminde Doğu, tembellik, tutkulara düşkünlük, kölelik eğilimi ve otorite bağımlılığı gibi olumsuzlukların yüklenebileceği bir kimlik mekânı olarak tanımlanmıştır. Kimliklerin yalnızca "ötekilik" üzerinden belirlenmesi ve sadece farklılıklara odaklanılması ise patolojik bir yapı üretir. Bu durumda kimlik, ortak deneyimlere, dayanışma duygusuna veya kültürel benzerliğe değil; dışlayıcı farklılıklara ve karşıtlığa dayanır. "Biz" olarak tanımlanan grup, kendini "öteki"nin tehditkâr farklılığı üzerinden konumlandırır. Böylece farklılık, mutlak bir olumsuzluk anlamı kazanır (Delanty, 2013: 63).

Oryantalizm kavramı bu kontekste düşünüldüğünde, görülmektedir ki Doğu yalnızca belli bir şekilde temsil edilmekle kalmamış, aynı zamanda bu temsil biçimi kurumsallaştırılarak siyasi ve kültürel bir hegemonya inşa etme sürecine girişilmiştir. Bu hegemonya, yalnızca zorlayıcı güçlerle değil, rıza üretimiyle kalıcı hâle gelmektedir. Batı, kendi çıkarları doğrultusunda Doğu'ya dair bilgi üretmekle kalmamış; bu bilgiyi Doğu toplumlarına da benimseterek temsil ettiği söylemin gerçekliğine ikna etmeye çalışmıştır. Çünkü oryantalizmin sömürgeciliğe hizmet etmesi, temsil edilenin bu temsili içselleştirmesiyle mümkün olmaktadır. Böylece Batı tarafından yaratılan Şark tasviri, hem yönetici sınıfın söylemsel hâkimiyetini pekiştirmiş, hem de bu hâkimiyeti doğal ve kaçınılmaz bir bilgi alanı gibi sunarak iktidarın yeniden üretimini sağlamıştır. Ayrıca Batı kendi kimliğini kurarken ihtiyaç duyduğu karşıtlıkları Doğu toplumlarına atfetmiş, şarkı sabit ve olumsuz imgelerle yeniden tanımlamıştır. Böylece Doğu'yu kendi ilerici kimliğini pekiştiren bir ötekilik figürüne dönüştürülmüştür.

Oryantalizm konusunu kapatırken yanıtlanması gereken temel sorulardan biri, Şark ile Garp arasındaki sınırların nerede başlayıp nerede bittiği ve Osmanlı egemenliği altındaki Yunanların - daha doğrusu Rumların - Batı söyleminde hangi noktada konumlandırıldıklarıdır. Bu soruya tekil ve sabit bir cevap vermek güçtür; çünkü Avrupa'nın tarihsel ve düşünsel sınırları sürekli değişkenlik göstermiştir.

4. Avrupa'nın Sınırında Bir Kimlik: Osmanlı Rumlarının Söylemsel Konumlanışı

Helen medeniyeti, Avrupa düşünsel mirasının temel taşlarından biri olarak konumlandırılmıştır. Ancak bu tarihsel yakınlık, modern Yunan toplumunun Avrupa'nın bir parçası olarak sürekli ve tutarlı biçimde kabul edilmesini sağlamamıştır. Hıristiyanlık inancı, hümanist değerler ve liberal demokrasi gibi kavramlar etrafında kurgulanan "Avrupalı kimliği", modernleşme süreciyle birlikte yaratılmış ve zaman zaman dış tehditlere karşı ortak bir

dayanışma anlatısıyla yeniden tanımlanmıştır (Delanty, 2013: 56-57). Bu bağlamda Rum kimliği hem bu sınırların içinde hem de dışında yer alabilmiş, bazen Batı'yla ilişkilendirilmiş bazen de Doğulu Osmanlı'nın bir uzantısı olarak konumlandırılmıştır. Dolayısıyla Yunan ulusal kimliğinin söylemsel üretimi, hem içerilme hem dışlanma söylemleri üzerinden şekillenmiştir.

Elbette söz konusu Batı kimliğinin yarattığı hem içerme hem dışlama paradoksu yalnızca Yunan medeniyetine özgü değildir. Todorova'ya göre genel olarak Balkanlar, Avrupa'nın "liminal ötekisi"dir. Çünkü Balkanlar Batı'nın Doğu'ya dair egzotik ve barbar imgelerinin bir uzantısı olarak değil, kendi içinde özgün bir ötekilik biçimiyle tanımlanmaktadır. Bu bağlamda Balkanlar, ne tam anlamıyla Avrupalı ne de tamamen Doğulu olarak görülür; bu ikiliğin arasında sıkışmış bir kültürel sınır bölgesi olarak tahayyül edilir (Todorova, 1997: 15-23). Makalenin konusu olan Yunan kimliği açısından bu liminal konum, Bizans ve Osmanlı miraslarıyla kurulan çelişkili ilişkiler üzerinden kendini göstermektedir.

Makdisi (2007: 295-302), Edward Said'in oryantalizm kuramından yola çıkarak, bu kavramın sadece Batı'nın Doğu'yu temsiliyle sınırlı olmadığını, modernleşme sürecine giren toplumların kendi içlerinde de "Doğular" yarattığı tespitinde bulunmuştur. Yazara göre modernleşme sürecine giren Osmanlı da kendi içerisinde oryantalist söylem yönelttiği bir "Doğu" yaratmıştır. Bu bakış açısı, Avrupa'daki Yunan diasporası içinde yer alan entelektüel seçkinlerin düşünsel dünyasında da gözlemlenebilir. Antik Helen mirasını Avrupa'nın yükselen hümanist ve Aydınlanmacı değerleriyle özdeşleştiren bu aydınlar, Osmanlı egemenliği altında yaşayan Rum milletini irrasyonel, geri kalmış ve uyandırılması gereken bir kitle olarak tanımlamışlardır. Feodal yapının çözülmesiyle Avrupa'da gelişen refah ve toplumsal düzen, onlar için hem hayranlık duyulan bir model hem de ulaşılması gereken bir hedef olmuştur. Bu doğrultuda, Rum toplumuna ulus bilinci aşılayarak onları imparatorluk içindeki mozaik yapıdan çıkarıp, Batı değerleriyle yeniden inşa edilen birleşik bir halk fikrine yönlendirmek hedeflenmiştir. Böylece nihai amaç, bu topluluğun modernlik adına dönüştürülmesi ve sonunda bağımsız bir Yunan ulus-devleti kurularak Osmanlı'dan ayrılmasıdır (Jusdanis, 1998: 48).

Adamandios Korais[1] (1748-1833), bağımsız Yunanistan'ın kurulması sürecinde en etkili figürlerden biri olarak ön plana çıkar. Fransa'da eğitim almış ve Fransız kültürüne derin bir hâkimiyeti olan Korais, Aydınlanma düşüncesi doğrultusunda bir Yunan kimliği inşa edilmesini savunmuştur. Ona göre Aydınlanma hareketi, Doğu'ya karşı gelişen düşünsel bir tepki üretmiş; irrasyonellik, gelenekçilik ve otoriteye bağımlılık gibi nitelikler Doğu'ya atfedilmiştir. Bu bağlamda, Osmanlı tebâası Yunanlıların bu Doğulu imajdan sıyrılabilmesi, ancak Aydınlanma değerleriyle uyumlu, rasyonel ve ilerlemeci bir kimlik tasarımıyla mümkün olacaktı. Korais, bu kimliksel dönüşümün Batı'nın desteğini kazanmak ve Yunan toplumunu "Avrupalılaştırmak" yoluyla gerçekleştirilebileceğini düşünmüştür (Jusdanis, 1998: 40). Böylece antik Helen mirasını modern Avrupa medeniyetiyle harmanlayan bir söylem aracılığıyla, Rum cemaatinden ulus inşa etme sürecini teorik ve entelektüel düzlemde başlatmıştır.

Öte yandan Osmanlı egemenliği altındaki Rum toplumunu modernleştirme projesine karşı, imparatorluğun geleneksel yapısını savunan düşünürler de ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Yunanlılar arasında "Türk"ün konumu ve imajı tartışmalı bir zeminde şekillenmiştir. Muhafazakâr Rum düşünürler (bazı Fenerli aydınlar), Osmanlı yönetimini mutlak bir kötülük olarak görmemiş; padişahı Tanrı tarafından görevlendirilmiş bir lider olarak değerlendirmiş ve mevcut düzeni yeterince "iyi" bulmuşlardır. Buna karşılık Korais gibi cumhuriyetçi ve Fransız

[1] İzmir doğumlu olan Korais, yüksek eğitimin Avrupa'da tamamlamış, Yunan Aydınlanması'nın öncülerinden biri olarak kabul edilen bir düşünürdür (Milas, 1994: 157).

Devrimi etkisindeki aydınlar, ayaklanmanın meşruiyetini sağlamak amacıyla Türk figürünü "kötü" olarak resmetme gereği duymuşlardır (Milas, 1994: 189).

Korais'in Doğu toplumlarına karşı oryantalist bakış açısını 1805 yılında kaleme aldığı *İki Yunanlının Diyaloğu* adlı eserinde görmek mümkündür. Korais'in oluşturduğu sahnede şu sözler dikkat çekmektedir:

> - …düşünmez misin, bilgelik cesareti yenmek için yeterlidir. Ruslar cesurdur ancak Fransızlar hem cesur hem de bilgedir.
>
> - Peki Ruslar bilge değil midir?
>
> - Türklerle karşılaştırdığında evet, ama Fransızlarla karşılaştırdığında Türklerden pek te farklı değiller.
>
> …
>
> - …Fakat biz ne Fransızız ne de Rus. Peki böyle durumlarda biz ne yapmalıyız? (Korais, 1805: 3-4).
>
> - Grekoroman imparatorların yok oluşundan 350 küsür yıl geçti ve o zamandan bu yana Grekler[2] özgürlüğün en ufak bir gölgesinden bile yararlanamadıklarından, özgürlüğün doğurduğu hiçbir iyilik te kendilerinde bulunmuyordu. Kimseden bir yardım ulaşma umudu da olmadığından, mutsuzlukları o kadar artmıştı ki acınacak hâle gelmişlerdi. Gözlerini nereye çevirseler, ya korkmuş krallardan başka bir şey göremiyorlardı ya da tiranlarını utanmadan pohpohlayanları (Korais, 1805: 6).
>
> …
>
> - Çünkü, arkadaşım, etrafındaki küçük tiranların ruhunu dönüştürmeden (Osmanlı padişahının) tirandan yasal bir hükümdara dönüşmesi mümkün değil. Bunun başarılması, tiranlık altında bulunan halk aydınlanmadan olanaksız. Eğer Türkler kendilerinin de Grekler gibi zarar gördüklerini anlamazlarsa, Grekleri zayıf görmek isteyip onları gasp ederken kendilerini de zayıflattıklarını anlamazlarsa; Avrupa'nın diğer ulusları gibi, bugün Türklerin kendileri de aydınlanmış olsalardı, Ruslardan korkmaz aksine onlar Rusları korkuturdu.
>
> - Bunlar değerli dersler (Korais, 1805: 11).
>
> - Ancak bunlar bir günlük işler değil, ayrıca Sultanlar da bunları o köhnemiş bedenleri ve ruhlarıyla öğretebilecek durumda değiller ki zaten doğdukları kökler itibariyle sürekli ölüm görmek isterler.
>
> - Ancak bizler bana daha önce söylediğin gibi bunca yıllık barbarlık ve boynumuzdaki boyunduruklara rağmen artık aydınlanmaya başladık.
>
> - Bizdeki bu değişimin bizde olup ta Türklerde olmayan pek çok sebebi var (Korais, 1805: 12).

Yazar konuşmaların devamında Türklerin İskit kökenli olduğunu, bu nedenle yakıp yıkma ve yağmalanın doğalarında olduğunu ileri sürer ve seçmiş oldukları dinin de aydınlıktan korktuğunu ifade eder. Ayrıca bu kadar cehalet ve barbarlığa batmış olmalarının sebeplerinden biri de barbarlaşmış olan Romalı imparatorlardan hükümdarlık asasını teslim almış olmalarıdır. Buna rağmen Türkler de aydınlanabilirler ancak bu zaten geçmişte bilgeliğin zirvesinde olan Grekler kadar kolay ve hızlı olamayacaktır. Grekler ise bunca barbarlığa maruz kaldıktan sonra geçmişteki bilgelikten çok az bir kıvılcım barındırmaktadırlar (Korais, 1805: 13).

Adamantios Korais'in *İki Yunanlının Diyaloğu* adlı metninde yer alan yukarıdaki ifadeler, onun Doğu toplumlarına yönelik oryantalist bakış açısını açık biçimde yansıtır. Korais, Türkleri hem kültürel hem zihinsel düzeyde "aydınlanmamış" ve "barbar" olarak konumlandırırken, Fransızları bilgelik ve cesaretin ideal temsilcisi olarak sunar. Türklerin İskit

[2] Bu çalışmada "Yunan" terimi modern ulus kimliğini ifade etmek için kullanılırken, "Grek" ifadesi 19. yüzyıl Yunan aydınlarının kendi metinlerinde Osmanlı Rumlarını tanımlarken kullandıkları özgün terimi yansıtmak amacıyla tercih edilmiştir. Söylem analizinin metinsel kontekstine sadık kalmak amacıyla bu ayrım gözetilmiştir.

kökenli olduklarını ve doğaları gereği yakıp yıkmaya meyilli olduklarını ileri sürmesi, Batı'nın Doğu'ya dair geliştirdiği ötekileştirici söylemin Yunan entelektüel çevrelerce nasıl içselleştirildiğini gösterir. Aynı zamanda Grek kimliğini Fransız Devrimi'nin ilerlemeci değerleriyle özdeşleştirerek, Osmanlı egemenliğinden kurtuluşu ancak Avrupa'nın desteğiyle mümkün gören bir söylem üretir. Bu metin, Grek kimliğinin hem Doğu'dan ayrışma hem de Batı'ya eklemlenme stratejisiyle yeniden kurgulandığını; ulus inşasının söylemsel düzeyde Batı'nın medeniyet paradigmasıyla meşrulaştırıldığını ortaya koyar.

Türk hükümranlığını medeniyet karşıtı bir "barbarlık" olarak niteleyen Adamantios Korais, Avrupalı diktatörlerin yayılmacı girişimlerini özgürlük ve uygarlık taşıyıcısı bir misyon olarak selamlamıştır. 1798-1799 yıllarında gerçekleşen Napolyon'un Mısır Seferi'ni, Doğu'ya yönelen Aydınlanmacı ideallerin somut bir tezahürü olarak değerlendirmiş, Osmanlı egemenliğindeki Rum toplumunu ayaklanmaya teşvik etmek amacıyla çeşitli broşürler ve politik metinler kaleme almıştır. Bunlardan biri olan *Άσμα πολεμιστήρίον* [Savaşçı Marşı] adlı eserinde Rumlara şu dizelerle seslenmiştir:

> Hemşeri dostlarım, ne zamana kadar Yunanistan'ın Tiranları, aşağılık Müslümanlara köle olarak yaşamaya devam edeceğiz? … Fransızlar bizimleyken, Başkalarına ne gerek var? Fransızlar ve Grekler birlik içinde, Dostlukla birleşmiş hâlde, Grek ya da Fransız değiller, Fakat tek ulus hâlinde Grekofransızlar… Yaşasın özgürlük![3] (Korais, 1800: 190)

Korais bu ifadelerle, tahayyülündeki Yunan kimliğini söylemsel olarak Fransız Devrimi idealleriyle harmanlamaktadır. Yazar, Osmanlı egemenliğini barbarlık ve aşağılanma olarak konumlandırırken, Fransızları ilerleme, özgürlük ve yeniden doğuşun taşıyıcısı olarak yüceltir. Bu marşta Yunan halkı, Müslüman tiranların köleliğinden kurtarılması gereken bir ulus olarak temsil edilmekte; Fransız askeri gücü ise kurtarıcı bir figür olarak sahneye çıkmaktadır. Antik Helen erdemlerinin modern Fransız Devrimi değerleriyle yeniden birleşmesini idealize eden Korais, bu metin aracılığıyla hem Batı'yla ideolojik özdeşleşme kurmakta hem de Yunan kimliğini Avrupa'nın ilerlemeci söylemine entegre etmektedir. Her iki metinde de Osmanlı egemenliği barbarlıkla özdeşleştirilirken, özgürlük ve uygarlık ancak Avrupa'nın desteğiyle mümkün görülür. Bu söylemsel süreklilik, Korais'in ulus inşasını Batı'nın medeniyet paradigmasıyla meşrulaştırma çabasının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir ve aynı zamanda Grek kimliğinin hem ötekileştirici hem içerici söylemlerle nasıl yeniden üretildiğini ortaya koyar.

Dionysios Solomos'un[4] (1798-1857) kaleme aldığı ve günümüzde ilk iki dörtlüğü Yunanistan'ın millî marşı olan *Ύμνος εις την Ελευθερίαν* (Özgürlüğe İlahi) adlı şiirindeki ikinci dörtlükte Yunanlıların geçmişteki atalarına yaraşır şekilde özgürlüğün peşine düşerek yeniden dirildiğini[5] ifade etmektedir (1825:13). Bu söylem ulusun ortak geçmiş etrafında tahayyül edilmesine ve böylece hayalî bir cemaat kendini konumlandırmasına olarak tanımaktadır. İlerleyen dizelerde Türklerin insan kanına susamış canavarlar olarak tasvir edilmesi,[6] ayrıca "çünkü korku onları gölgelemişti / ve kölelik onları eziyordu" [7] ve "geçmiş zaferler / ve anlatırken ağlaman"[8] gibi ifadeler, Yunan kimliğinin söylemsel olarak hem ötekileştirici hem

[3] "Φίλοι μου συμπατριώται, Δούλοι νά 'μεθα ώς πότε Των αχρείων Μουσουλμάνων, Της Ελλάδος των τυράννων;… Γάλλοι και Γραικοί δεμένοι, Με φιλίαν ενωμένοι, Δεν είναι Γραικοί ή Γάλλοι, Αλλ' έν έθνος Γραικογάλλοι, … ζητω η ελευθερια!"

[4] Dionysios Solomos, modern Yunan edebiyatının kurucu figürlerinden biri olarak kabul edilir ve Yunan ulusal marşının yazarıdır (Milas, 1994: 52).

[5] "Απ' τα κόκαλα βγαλμένη / των Ελλήνων τα ιερά / και σαν πρώτα ανδρειωμένη / χαίρε, ω χαίρε, Ελευθεριά!"

[6] 32. dörtlük: "Το θηρίο π' ανανογιέται / πως του λείπουν τα μικρά /περιορίζεται, πετιέται / αίμα ανθρώπινο διψά·"

[7] 19. ve 20. mısralar: "γιατί τ' άσκιαζε η φοβέρα / και τα πλάκωνε η σκλαβιά"

[8] 23. ve 24. mısralar: "περασμένα μεγαλεία / και διηγώντας τα να κλαις"

de idealize edici temsillerle nasıl biçimlendirildiğini ortaya koymaktadır. Solomos, Osmanlı egemenliğini "korku" ve "kölelik"le özdeşleştirerek Doğu'yu tiranlık ve karanlıkla temsil ederken, Yunan halkını ancak özgürlük uğruna savaşırken değerli gören bir söylem geliştirir. Bu kontekstte imparatorluk halklarıyla bir arada yaşama düşüncesi, şairin indinde yalnızca ahlaki değil, aynı zamanda tarihsel bir ihanet olarak kodlanır. Solomos'un bu yaklaşımı, Said'in tanımladığı oryantalist söylem aracılığıyla ulusal kimliğin içeriden nasıl üretildiğine dair çarpıcı bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Yunan Aydınlanması'nın öncü şairlerinden biri olan Andreas Kalvos (1792-1869)[9], hem İtalya'daki liberal çevrelerden hem de Fransız Devrimi'nin ilerlemeci ideallerinden etkilenerek, Yunan ulusal kimliğini antik miras ve özgürlük idealleri etrafında yeniden kurgulamaya çalışmıştır. Onun şiirsel söylemi, Yunan halkını hem yüceltici hem de dönüştürülmesi gereken bir cemaat olarak konumlandırır. Şair, özellikle *Ωδές* [Odes (Kasideler)] isimli şiirlerinde, halkın erdem, özgürlük ve zafer gibi yüksek ideallere ulaşabilmesi için önce irrasyonel alışkanlıklarını terk etmesi gerektiğini vurgular (Kalvos, 1824: Πρόλογος, 17-18 dizeler). Kalvos, erdemlerin tertemiz gökyüzüne uçup gitmemesi için Helenlerin onu sevmeleri ve ona ihtiyaç duyduklarını göstermeleri gerektiğini[10] vurgulayan ifadeleriyle, halkın bu idealleri içselleştirmesi gerektiğini belirtirken, onları henüz bu değerlere sahip olmayan bir konumda tanımlar. Erdemleri ulaşılması gereken yüksek bir konuma yerleştirerek halkın bunlara erişebilmek için bir ulus bilinciyle özgürlük savaşı vermesi gerektiğini belirtir. Yazarın şiirsel söylemi, halkı yalnızca Osmanlı egemenliği altında değil, aynı zamanda zihinsel bir kölelik içerisinde yaşayan bir topluluk olarak betimler. Ona göre bu kölelikten kurtuluş, ancak ortak akıl aracılığıyla mümkündür. Şairin modernleşme arzusunu "çok daha güzel bir [armağan] / kölelikten kaçınan zihin"[11] dizesinde görmek mümkündür (Kalvos, 1824: Ωδή VII, 25-30 dizeler). Akıl yoluyla Rum toplumu hem dogmatik düşünceden hem de "tiranlıktan" yani imparatorluk tebaası olmaktan kurtulabilecektir. Şiirlerinde sıkça geçen "Eğer zafer ısıtırsa / Yunanlıların ruhunu / onları kim yenebilir?"[12] gibi ifadeler, halkın içsel potansiyelini harekete geçirmeye yönelik bir çağrı niteliğindedir (Kalvos, 1824: Ωδή II, 113-115 dizeler). Fakat halkın kendi başına bu dönüşümü başarması güçtür. "Gökten bir güç / ruhunuza veriyor / hafif kanatlar ve yükseliyor / alnınız parlak."[13] dizeleri, bu dönüşümün tanrısal bir müdahale ile mümkün olabileceğini ima eder (Kalvos, 1824: Ωδή IV, 41-44 dizeler). Halkın kendi başına yeterli olmadığı, ancak dışarıdan bir müdahale aracılığıyla "aydınlanabileceği" fikri, oryantalist söylemin içeriden yeniden üretimi olarak değerlendirilebilir. Hülasa Kalvos'un tahayyül ettiği Yunan kimliği, Avrupa'daki Hümanizm ve Aydınlanma hareketlerinin idealize ettiği antik Helen mirası ve ilerlemeci değerlere dayanır. Bu anlayış, şiirlerinde Yunan halkının geri kalmış, uyarılması ve Batı idealleriyle dönüştürülmesi gereken bir topluluk olarak betimlenmesine yol açar.

Son olarak Yunan Aydınlanması'nın radikal figürlerinden biri olan, ancak ismi pek anılmayan Theophilos Kairis[14] (1784-1853), yalnızca Osmanlı egemenliğini değil, aynı

[9] Andreas Kalvos, Yunan bağımsızlık mücadelesi döneminde öne çıkan romantik şairlerden biridir. Zakynthos adasında doğmuş, eğitimini İtalya'da almış çok sayıda edebi eser yazmıştır (Küçük, 2022: 39).
[10] Giriş, 17. ve 18. dizeler: "...τό καθαρόν τοῦ οὐρανοῦ ἀναβαίνει / ἡ Ἀρετή..."
[11] Ὠδὴ Ἑβδόμη. Εἰς Πάργαν, 6. dörtlük: "πολύ ἀγλαότερον [δῶρον] / ὁ νοῦς ὁπού ἀποφεύγει τήν δουλωσύνην"
[12] Ὠδὴ Δευτέρα. Εἰς Δόξαν, 23. dörtlük: "ἐάν ἡ δόξα θερμώσῃ / τήν ψυχήν τῶν Ἑλλήνων, / ποῖος τήν νικάει;"
[13] Ὠδὴ Ἐννάτη. Εἰς Ἐλευθερίαν, 9. dörtlük: "Μία δύναμις οὐράνιος / εἰς την ψυχήν σας δίδει / πτερά ἐλαφρά, καί ὑψώνεται / λαμπρόν το μέτωπό σας."
[14] Theophilos Kairis, Yunan Aydınlanma hareketinin önde gelen figürlerinden biri olarak kabul edilir. Andire Adası'nda doğan Kairis, yüksek öğrenimini Avrupa'da tamamlamıştır. Bir Ortodoks rahibi olmasının yanında felsefe ve astronomi ile ilgilenmiş, Ayvalık'ta öğretmenlik görevinde bulunmuş, 1821 Yunan İsyanı başladığında Andire Adası'nda önderlik etmiştir (Theodossiou & Grammenos, 2004: 784-786).

zamanda Yunan toplumundaki geleneksel yapıları da sert biçimde eleştiren düşünsel söylemiyle dikkat çeker. Paris'teki eğitiminden sonra geliştirdiği *Theosebism* adlı ahlaki-dini sistem, Fransız Devrimi'nin seküler ve ilerlemeci değerleriyle şekillenmiş, Ortodoks dogmayı reddederek alternatif bir "aydınlanmış inanç" modeli sunmuştur. Bu sistemin temelinde, halkın geleneksel dini pratiklerden arındırılarak akılcı ve evrensel değerlere yönlendirilmesi fikri yatmaktadır (Theodossiou & Grammenos, 2004: 786-788). Böylece Korais ve Solomos gibi isimlerle birlikte Kairis, yalnızca dışlayıcı bir "öteki" imajı yaratmakla kalmaz; aynı zamanda bu imajın Yunan toplumuna içkin yönlerini de teşhis ederek içeriden bir oryantalist söylem kurar. Bu durum, Yunan Aydınların yeni ulusal kimliği yalnızca dışsal karşıtlıklar üzerinden değil, aynı zamanda içsel dönüşüm stratejileri üzerinden de yeniden üretmek istediğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak ulusçuluğun güç kazanmasıyla birlikte Antik Yunan mirası yeniden keşfedilmiş, ulusal kimlik bu tarihsel geçmiş üzerinden kurgulanmaya başlanmıştır. Bizans ve Osmanlı, dinsel ve tutucu bir geçmişin temsilcisi olarak dışlanmış; Batı'daki cumhuriyetçi ideolojilerle uyumlu bir Antik Yunan kimliği ön plana çıkarılmıştır. Bu süreçte edebî metinler, hem Batı'ya benzetme stratejileriyle hem de "atalar tutkusu" (Milas, 1994: 54) gibi söylemlerle ulusal kimliğin inşasında belirleyici rol oynamıştır.[15]

5. Yunan Aydınlanmasına Dışarıdan Bir Bakış

Modern Yunan ulusal edebiyatının şekillendiği 19. yüzyılda, yalnızca yerli figürlerin değil, Avrupalı entelektüellerin söylemsel etkisinin de belirleyici olduğu görülmektedir. Özellikle Lord Byron, hem Yunan Bağımsızlık Savaşı'na verdiği siyasi ve sembolik destek hem de şiirsel söylemiyle, dönemin Yunan şairleri üzerinde derin bir iz bırakmıştır. Byron'un özgürlük, kahramanlık ve ulusal direniş temalarını romantik bir üslupla işleyen şiirleri, Dionysios Solomos, Aleksandros Soutsos, Panayotis Soutsos ve Alexandros Rizos Rangavis gibi figürlerin eserlerinde yankı bulmuştur (Ozansoy, 2014: 28 -29). Ne var ki, Avrupalı aydınların modern Yunan halkına dair değerlendirmeleri her zaman yüceltici olmamıştır. Antik Yunan'ı medeniyetin zirvesi olarak idealize eden bu çevreler, modern Yunanlıları sıkça atalarına layık olmayan, yozlaşmış ve irrasyonel insanlar olarak tanımlamış; böylece Yunan halkı hakkındaki söylemlerinde oryantalist temsillere başvurmuşlardır. Bu ikili yaklaşım, hem dışsal yüceltici hem de içsel dışlayıcı temsillerin Yunan ulusunun edebî ve ideolojik inşasında nasıl iç içe geçtiğini göstermesi açısından dikkate değerdir.

Romantik edebiyatın önde gelen figürlerinden Lord Byron (1788-1824), birçok çağdaşı gibi antik Yunan medeniyetine büyük hayranlık duymuştur. Eserlerine bakıldığında Byron'un güçlü bir liberalizm savunucusu, mutlakiyet karşıtı, devrimci ruh taşıyan ve ulusal bağımsızlık yanlısı bir entelektüel olduğu açıkça görülmektedir. Özellikle *Yurdunda Savaşma Özgürlüğü Yoksa İnsanın* adlı şiirinde özgürlük temasını tutkuyla işler. Bu bağlamda Yunan isyanı, Byron'un özgürlük ve direniş etrafındaki romantik yaklaşımı için önemli bir ilham kaynağı olmuştur.

Ancak Byron'ın çalışmaları basit bir filhellenizmle sınırlı değildir. Şiirleriyle istibdada karşı koymayı ve ulusların kendi özgürlüğünü kazanmasını teşvik etmeyi hedeflemektedir.

[15] Yunan Aydınlanması sürecinde ilerlemeci entelektüeller arasında tam bir fikir birliği oluşmadığını belirtmekte fayda vardır. Milas'ın belirttiği gibi (1994: 123-130), Yunan Aydınları antik mirasın yeniden canlandırılması, halkın eğitimi ve Batı değerlerinin benimsenmesi gibi ortak hedefler etrafında birleşseler de dil politikaları, köken anlayışı ve ulus-devlet fikri gibi konularda belirgin görüş ayrılıkları yaşanmıştır. Dolayısıyla Yunan modernleşme süreci homojen değil, tartışmalı bir zeminde ilerlemiştir.

Yunan isyanı başlamadan önce kaleme aldığı *Childe Harold's Pilgrimage* adlı eserinde, Yunan halkını özgürlük için mücadele etmeye çağırır ve uyarıcı bir dil kullanır:

> Hey siz köleliğin mirasçıları!
>
> Bilmiyor musunuz ki, kim özgür yaşamak istiyorsa
>
> Zincirlerini kendi elleriyle kırmalı ve özgürlüğünü fethetmeli.
>
> Fransız veya Moskovalı sizi kurtaracak mı?
>
> Hayır! Doğru, gururlu despotlarınızı devirebilirler,
>
> Ancak özgürlük sunaklarınız tekrar alevlenmeyecek.
>
> Helotların (kölelerin) gölgesi sizin üzerinize, zafer düşmanlarınızın!
>
> Yunanistan, efendilerini değiştirir, ama devletin durumu aynı kalır;
>
> Şanlı günler biter, ama utanç çağı devam eder. [16](More, 1905:31)

İsyan sürecinde ise Byron sessiz kalmayı tercih etmiştir. Bu tutumunu yalnızca *The Age of Bronze* adlı şiirinde terk eder. Ancak burada da Yunan halkına doğrudan destek vermektense, onların Rusya gibi başka güçlerin himayesi altına girmesinden duyduğu endişeyi dile getirir:

> Yanlış dost kudurmuş düşmandan daha kötüdür!
>
> Fakat iyi olan şudur: Yunanistan'ı sadece Yunanlar özgürlüğe kavuşturmalı,
>
> Barış maskesi takmış barbarlar değil.
>
> Nasıl olur da köleliğin imparatoru,
>
> Kölelerin kralı, ulusları özgürlüğüne kavuşturur?
>
> Sinsice dolaşan kazak kervanındansa,
>
> Müreccahtır kibirli Müslüman'a hizmet etmen;
>
> Ey kölelerin kölesi, Rus kapısı önünde beklemektense (More, 1905:302)
>
> Efendiler için emek vermeye devam etmen daha iyidir.[17]

Bu mısralardan anlaşıldığı üzere, Byron için Yunan ulusunun bağımsızlığı kadar, bu bağımsızlığın hangi güç tarafından sağlandığı da kritik öneme sahiptir. Ona göre Yunanlılar özgürlüklerini kendi iradeleriyle kazanmalıdır; başka bir imparatorluğun egemenliğine geçmek, bir köleliği başka bir kölelikle değiştirmekten farksızdır. Byron'un bu ikircikli söylemi, bir

---

[16] "Hereditary bondsmen! know ye not
Who woul be free themselves must strike the blow?
By their right arms the conquest must be wrought?
Will Gaul or Muscovite redess ye? no!
True, they may lay your proud despoilers low,
But not for you will Freedom's altars flame.
Shades of Helots, triumph o'er your foe!
Greece, change thy lords, thy state is stil the same;
Thy glorious day is o'ver, but not thine years of shame."

[17] "The false friend worse than the infuriate foe.
But this is well: Greeks only should free Greece,
Not the barbarian, with mask of piece.
How shoul the autocrat of bondage be
The king of serfs, and set the nations free?
Better stil servet he haughty Mussulman,
Than swell the Cossaque's prowling caravan;
Better stil toil for masters, than await,
The slave of slaves, before a Russian gate."

yandan özgürlük yanlısı romantik idealizmini yansıtırken, diğer yandan modern Yunan halkına yönelik oryantalist ve eleştirel bir bakış açısını da içinde barındırır. Yunan halkı, asırlardır süren köleliğin mirasçısı olarak tanımlanmakta; irrasyonel, edilgen ve kendini kurtarmaktan aciz bir cemaat gibi temsil edilmektedir. Bu yönüyle, Byron'un söylemi, modern Yunan edebiyatında içeriden kurulan oryantalist anlatının dışsal kaynaklar tarafından nasıl yaratıldığını göstermek açısından kayda değerdir.

François-René de Chateaubriand (1768-1848), Fransız Romantizminin kurucu figürlerinden biri olup hem edebî hem diplomatik kimliğiyle 19. yüzyıl Avrupa entelektüel dünyasında etkili bir isimdir. Chateaubriand, Byron gibi antik Yunan medeniyetine hayranlık besleyen bir romantik yazar olmakla birlikte, modern Yunan halkına yönelik daha açık biçimde dışlayıcı ve oryantalist ifadeler kullanmaktadır. Özellikle *Itinéraire de Paris à Jérusalem* adlı seyahatnamesinde, Doğu halklarına ve modern Yunan toplumuna dair gözlemleri, dönemin oryantalist söylemlerini yansıtan önemli bir kaynak niteliğindedir. Özellikle Salamina'nın Yunanların kolektif hafızasında yer almadığını vurgulayan "Kim inanırdı ki! Salamina artık Yunanlıların hafızasından neredeyse tamamen silinmiş!" ifadeleri, halkın antik mirasa karşı duyarsızlaştığını ve "medeniyetin unutulduğu" bir topluluğa dönüştüğünü ima eder. Chateaubriand, Yunan halkını yalnızca kendi tarihine yabancı kalmakla değil, aynı zamanda dilini bilmemekle de suçlayarak, "sadece tarihlerini bilmemekle kalmıyorlar, aynı zamanda onları ünlü yapan dillerinden de neredeyse hepsi habersiz" (1861: 165) demektedir. Bu ifadeler, halkı kültürel mirasına layık görmeyen, onu uyarılması ve uygarlaştırılması gereken bir cemaat olarak konumlandıran oryantalist bir yaklaşıma işaret eder. Byron'un özgürlük yanlısı söylemiyle birlikte modern Yunan halkına yönelik eleştirel ve küçümseyici yaklaşımları, Chateaubriand gibi figürlerin dışlayıcı temsil stratejileriyle birleştiğinde, Yunan edebiyatındaki self-oryantalist yaklaşımların nasıl dışsal ve Avrupa merkezli söylemlerden beslendiğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Bu noktada, Byron'un dışarıdan getirdiği oryantalist imgelerin Yunan edebiyatındaki yankısını somutlaştırmak önem taşır. Örneğin Childe Harold's Pilgrimage'da Doğu'yla özdeşleştirilen barbarlık vurgusu, Dionysios Solomos'un Ύμνος εις την Ελευθερίαν şiirinin ikinci kıtasındaki "korku onları gölgelemişti / ve kölelik onları eziyordu" dizelerine yansımıştır. Byron'un "zincirlerini kendi elleriyle kırın" çağrısı, Solomos'un "özgürlük için savaşan halk" söylemini beslerken, Chateaubriand'ın modern Yunan halkının antik mirasından koptuğuna dair eleştirileri, Korais ve Kalvos gibi Yunan aydınların "tarihten kopuş" endişesini teyit etmiştir. Böylece Batılı entelektüellerin dışsal oryantalist temsilleri, Yunanlı şairlerin ve düşünürlerin kendi metinlerinde içselleştirerek yeniden üretmesine ve millî söylemin hem ötekileştirici hem de kendini sabitleştirici unsurlar taşımasına zemin hazırlamıştır.

Sonuç

Yunan Aydınlanmacı entelektüeller, Avrupa'nın ilerlemeci ve rasyonalist değerlerini benimseyerek, Osmanlı egemenliğindeki Yunanlara kendi tahayyülleri doğrultusunda yeni bir kimlik şekillendirmeye çalışmışlar böylece yeni bir ulus devletin kurulmasını hedeflemişlerdir. Antik Helen mirasıyla modern Avrupa değerleri arasında kurulan söylemsel köprü, Yunan kimliğini hem Doğu'dan ayrıştıran hem Batı'ya eklemlendiren bir strateji üretmiştir. Ulus kavramı, tarihsel süreklilik iddiasıyla yeniden tanımlanırken, Osmanlı dönemi bir kopuş olarak kurgulanmış; yeni ulusal kimlik geçmişin idealize edilmiş imgeleriyle inşa edilmiştir.

Yunan entelektüellerin kimlik inşasında rol oynayan Byron ve Chateaubriand gibi Avrupalı ediplerin söylemleri, Yunan halkını yalnızca dışlayıcı biçimde tanımlamakla kalmamış, Yunan edebiyatındaki self-oryantalist söylemlerin kaynağını da oluşturmuştur. Korais, Solomos, Kalvos ve Kairis gibi figürler, Yunan ulusal kimliğinin söylemsel inşasında

ortak bir modernleşme ve Batı'ya yönelme arzusu taşısalar da bu arzunun biçimi ve yönelimi açısından birbirinden ayrışmaktadırlar. Bu figürlerin ortak noktası, Said'in tanımladığı oryantalist söylemi içeriden yeniden üretmeleri; ayrıştıkları nokta ise inşa ettikleri söylemin hedefi, tonu ve dönüşüm stratejisidir.

Adamantios Korais, Grek kimliğini Fransız Devrimi'nin ilerlemeci idealleriyle özdeşleştirerek, Osmanlı egemenliği altında yaşayan halkı irrasyonellik ve geri kalmışlıkla tanımlamış, ulus bilincinin oluşmasıyla Yunanlıların ait oldukları yere, yani Batı'ya entegre olabileceklerini savunmuştur. Dionysios Solomos ise özgürlük uğruna savaşan halkı idealize ederken, geleneksel anlayışa bağlı kalarak imparatorluk tebaası olmayı reddetmiş, Osmanlı'yı korku ve kölelikle özdeşleştirerek Yunan kimliği karşısında güçlü bir "ötekilik" yaratmıştır. Andreas Kalvos'un şiirleri ise halkı zihinsel kölelikten kurtarılması gereken bir cemaat olarak konumlandırmış; bu dönüşümün ancak ortak akıl ve yukarıdan bir müdahale ile mümkün olabileceğini savunmuştur. Son olarak Kairis, Yunan toplumu için geleneksel Ortodoks dogmaların ötesine geçmeyi amaçlamış, mevcut inancı Aydınlanmacı akıl ve ilerleme değerleriyle sentezleyen reformist bir teolojik yorum geliştirmiştir. Bu kontekstte, bahsedilen aydınlar, Batı değerlerini içselleştiren ve halkı bu değerlere ulaştırılması gereken bir özne olarak tanımlayan oryantalist bir söylemin taşıyıcısı olarak görünmektedir.

Hülasa, Makdisi'nin "Her ulus kendi Doğu'sunu yaratır." savı doğrultusunda, Yunan aydınları, halkı irrasyonel, edilgen ve dönüştürülmesi gereken bir topluluk olarak konumlandırmış; böylece ulusal kimliğin üretim süreci içeriden tahakkümcü bir söylemle biçimlendirilmiştir. Ulus kimliği yalnızca bir aidiyet zemini değil; aynı zamanda ideolojik bir dönüşüm alanı, kültürel bir yeniden yapılandırma projesi ve söylemsel bir ötekileştirme süreci olarak kurgulanmıştır. Böylece 19. yüzyıl Yunan aydınları, modern ulusal kimliğini seçmeci bir anlatı üzerinden kurgulayarak, arzulanan "aydınlanmış" Antik mirası canlandırmaya yönelmişlerdir. Bu süreçte Antik dönem ile geleceği birbirine bağlayan sembolik bir köprü kurulmaya çalışılmış; ancak Bizans ve Osmanlı gibi imparatorluk dönemlerine ait miras çoğunlukla göz ardı edilmiş ya da ideolojik gerekçelerle dışlanmıştır. Bu dışlayıcı yaklaşım, Yunan milliyetçiliğinin hem içsel farklılıkları bastıran hem de dışsal düşman algısını pekiştiren çok katmanlı bir proje hâline gelmesine zemin hazırlamıştır. Oysa imparatorluk mirası daha kapsayıcı biçimde değerlendirilmiş ve Aydınlanmacı fikirler tek yönlü bir ilerleme modeli olarak değil, yerel tarihsel bağlamla birlikte ele alınmış olsaydı, modern Yunan kimliği daha çoğulcu, daha uzlaştırıcı ve tarihsel sürekliliği gözeten bir biçimde şekillenebilirdi.

Günümüzde süregelen Doğu-Batı kutuplaşması ve bölgesel önyargılarda, 19. yüzyılda şekillenen oryantalist söylemin izlerini görmek mümkündür. Bu nedenle Yunan milliyetçiliğinin dönüşüm dinamiklerini anlamak hâlâ merkezi bir sorunsal olarak varlığını sürdürmektedir. Gelecek araştırmalar, bu çok katmanlı mirası farklı edebî metinler, toplumsal gruplar ve güncel politik tartışmalar bağlamında yeniden inceleyerek, Yunan milliyetçiliğinin tarihsel sürekliliği ve dönüşüm dinamiklerine dair daha kapsamlı içgörüler sunabilir. Bu çalışmada elde edilen bulgular, Osmanlı İmparatorluğu'nun tebaası olan diğer ulusların (Sırplar ve Bulgarlar gibi) edebî ve söylemsel kimlik inşası süreçleri üzerinde benzer araştırmaların yapılmasına kapı aralamaktadır. Bu tür karşılaştırmalı çalışmalar, ulus inşası modellerindeki ortaklıkları ve farklılıkları ortaya koyarak konuya daha geniş bir perspektif sunacaktır.

Bilgi Notu

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yapılan bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Kaynakça

Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (Çev: A. Tümertekin), İthaki Yayınları.

Anderson, B. (1995). *Hayalî cemaatler: Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması*. (Çev: İ. Dündar), Metis Yayınları.

Balibar, E. & Wallerstein, I. (2007). *Irk, ulus, sınıf*. (Çev: N. Ökten), Metis Yayınları.

Bauman, Z. (2001). *Parçalanmış hayat*. (Çev: İ. Türkmen), Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2011). *Bireyselleşmiş toplum*. (Çev: Y. Alogan), Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2017). *Kimlik*. (Çev: M. Hazır), Heretik Yayınları.

Chateaubriand, F. R. (1861). *Itinéraire de Paris à Jérusalem*. Garnier Frères. https://fr.wikisource.org/wiki/Itin%C3%A9raire_de_Paris_%C3%A0_J%C3%A9rusalem/Voyage/Partie_1

Delanty, G. (2013). *Avrupa'nın icadı: Fikir, kimlik, gerçeklik*. (Çev: H. İnanç), Adres Yayınları.

Eagleton, T. (1996). *İdeoloji giriş*. (Çev: M. Özcan), Ayrıntı Yayınları.

Jusdanis, G. (1998). *Gecikmiş modernlik ve estetik kültür - Millî edebiyatın icat edilişi*. (Çev: T. Birkan), Metis Yayınları.

Kalvos, A. (1824). *Λύρα: Ωδαί*. https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/browse.html?cnd_id=5&text_id=942

Korais, A. (1805). *Τι πρέπει να κάμωσιν οι Γραικοί εις τας παρούσας περιστάσεις; Διάλογος δύο Γραικών κατοίκων της Βενετίας*. Εκ της Τυπογραφίας Χρυσίππου του Κριτοβούλου. https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/f/4/6/metadata-146-0000004.tkl

Korais, A. (1800). Άσμα πολεμιστήριον. A. Αθήνη, I. Ξούριας (Ed.), *Νεοελληνική γραμματεία 1670-1830: Ιδέες-Πρόσωπα-Κείμενα Kitabı* içinde (190-193. ss.), ΣΕΑΒ / Κάλλιπος.

Küçük, Ö. Ö**.** (2022). *20. yy. Yunan edebiyatında Odysseas Elytis ve Nikos Gatsos'un bestelenmiş şiirleri üzerine inceleme.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Loomba, A. (2000). *Kolonyalizm/Postkolonyalizm*. (Çev: M. Küçük), Ayrıntı Yayınları.

Makdisi, U. (2007). Osmanlı oryantalizmi. (Çev: A. Yıldız), A. Yıldız (Ed.), *Oryantalizm Tartışma Metinleri Kitabı* içinde (271-316. ss.), Doğu Batı Yayınları.

Milas, H. (1994). *Yunan ulusunun doğuşu.* İletişim Yayınları.

More, P. E. (1905). *The complete poetical works of Lord Byron*. Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. https://archive.org/details/completepoetical00byrouoft

Said, E. W. (1998). *Kültür ve emperyalizm*. (Çev: N. Alpay), Hil Yayınları.

Said, E. W. (2016). *Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark arayışları*. (Çev. B. Yıldırım), Metis Yayınları.

Solomos, D. (1825). *Ύμνος εις την ελευθερίαν*. Εκδώσεις Διάττων. mfa.gr/albania/images/stories/korca/2021/ymnos_eis_tin_eleutherian.pdf#page=1.00

Sucu, İ. (2013). Althusser'in gözünden ideoloji ve ideolojinin bir taşıyıcısı olarak yeni medya. *İletişim*, *7*(3), 30-41.

Theodossiou, E., Grammenos, Th., Manimanis, V. N. (2004). Theophilos Kairis: The creator and initiator of Theosebism in Greece. *The European Legacy*, *9*(6), 783-797.

Todorova, M. (1997). *Imagining the Balkans*. Oxford University Press.

Ozansoy, E. (2014). Lord Byron Yunanistan'da: Byron'un 19. yüzyıl çağdaş Yunan kültürü etkisi. *Litera: Journal of Language, Literature and Culture Studies*, (15), 21-38.

Özsüer, E**.** (2016). 19. yüzyıl Avrupa romantiklerinin 1821 Mora İsyanı üzerindeki siyasi ve kültürel etkileri. *Türkiyat Mecmuası*, *26*(2), 325-344.

EXTENDED ABSTRACT

This study explores the discursive construction of 19th-century Greek national identity through literary representations that both echo Western Orientalist discourses and engage in internalized Orientalist approaches developed by Greek intellectuals. Focusing on the writings of Adamantios Korais, Dionysios Solomos, Andreas Kalvos, and Theophilos Kairis, the research traces how Ottoman-subject Greeks were portrayed as irrational, stagnant, and servile, while Western Europe was idealized as the locus of progress, reason, and liberty. Such portrayals reflect not only an external perception of the "Orient" but also the internalization and reproduction of that perception within Greek nation-building discourse.

Theoretically, the study is anchored in Edward Said's theory of Orientalism and Ussama-Makdisi's concept of internal Orientalism, which together illuminate how Greek Enlightenment authors employed representational strategies to justify both the rejection of Ottoman rule and the transformation of Greek society along Western lines. These frameworks are supplemented by Benedict Anderson's notion of "imagined communities," Louis Althusser's theory of ideological state apparatuses, and Étienne Balibar's concept of homo nationalis. Collectively, they offer insight into how cultural and ideological mechanisms shaped national selfhood in the context of modernity, colonial power structures, and literary production.

The article engages with literary and polemical texts to illustrate the dual movement of othering and self-reform that underpinned Greek Enlightenment efforts. Korais, in his dialogues and polemical writings, frames the Ottoman Greeks as backward and in need of rational education—drawing heavily on French Enlightenment ideals. Solomos's Hymn to Liberty valorizes Hellenic rebirth while depicting the Ottoman presence as antithetical to freedom. Kalvos infuses his odes with classical heroism and moral didacticism, encouraging the cultivation of civic virtue as a path to national regeneration. Kairis, more radical in his secular critique, proposes a rationalist ethical system that challenges Orthodox dogma and envisions a modern Greek nation purified of both political and theological tyranny.

These internal narratives are critically contextualized alongside external discourses. European figures such as Lord Byron and François-René de Chateaubriand contributed to the Romantic and philhellenic gaze that shaped modern Greece's self-image. Byron, while celebrating ancient Greek glory, viewed contemporary Greeks as passive inheritors of a faded legacy; Chateaubriand went further, portraying them as alienated from their historical and linguistic heritage. These external voices reinforced the Greek Enlightenment's internal efforts to redefine the national subject by distancing it from perceived Ottoman "Oriental" characteristics and aligning it with European modernity.

Methodologically, the study employs close textual and discourse analysis to uncover recurring rhetorical patterns and ideological structures in these literary sources. Through motifs of degradation, ignorance, and servitude, Greek intellectuals constructed an identity that required rupture from the Ottoman past and reorientation toward Western civilization. The imagined "new Hellene" emerged not simply through contrast with the Muslim "Other," but through transformation of the Orthodox Greek "Self" into a more enlightened subject. This internal othering reveals how nation-building operates not only through external differentiation, but also via the domestication and reformulation of internal populations that are perceived as insufficiently modern.

The findings demonstrate that Greek national identity formation in the 19th century was inherently ambivalent: it simultaneously resisted external domination and reproduced many of the representational mechanisms by which that domination was justified. The ideological divide between the "enlightened" West and the "unenlightened" East was transposed onto internal Greek society, with intellectuals serving as intermediaries of Western thought and arbiters of cultural legitimacy. Education, language reform, and literature became key tools in this transformation, creating a discourse of redemption that framed modernization as a civilizing mission.

In conclusion, the article argues that modern Greek identity was constructed through a complex interplay of internal critique and external idealization. Greek Enlightenment figures appropriated Orientalist frameworks not only to reject Ottoman rule but also to reform their own society in the image of Western Europe. This process supports Makdisi's assertion that "every nation creates its own Orient"—recasting the Greek populace as both heirs of a glorious past and bearers of a

cultural deficiency to be corrected. Far from passive reflection, literature operated as an active ideological apparatus for shaping the imagined national subject.

This study opens avenues for further research in comparative nationalism, particularly among other subject nations within the Ottoman Empire, such as the Serbs, Bulgarians, and Armenians. Future work might also expand genre coverage, examining novels, periodicals, and visual culture—paintings, maps, illustrations—as vehicles of nationalist discourse and Orientalist representation. Additionally, analyzing how class and gender identities were inscribed into these national narratives may provide a deeper understanding of inclusion and exclusion in modern identity formation.